

АСОЦИЈАТИВНО И ПАРЕМИОЛОШКО ПОЉЕ КОНЦЕПТА *ДЕНЬГИ/НОВАЦ* У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Рад се бави лингвокогнитивном анализом концепта *деньги/новац* у руском и српском језику. Примењује се контрастивни метод истраживања. Корпус чине реакције из асоцијативних речника на стимулус *деньги* у руском и стимулус *новац* у српском језику, и пословице са лексемама *деньги* и *денежки* у руском и *новац* и *паре* у српском језику. Циљ је да се утврди актуелни садржај свести о датом концепту међу говорницима руског и српског језика, а да се путем семантичке анализе пословица дође до садржаја концепта која се односи на стереотипне и устаљене особине датог појма и да се покаже његова традиционална језичко-културна слика.

Кључне речи: когнитивна лингвистика, концепт, асоцијативно поље, пословице, день-ги, новац.

This paper brings a cognitive linguistic analysis of the concepts *деньги/novac* in the Russian and Serbian languages. The contrastive method of research has been applied. The corpus consists of the reactions from associative dictionaries to the stimulus *деньги* in Russian and *novac* in Serbian, as well as the proverbs containing lexemes *деньги* and *денежки* in Russian and *novac* and *паре* in Serbian. The goal is to establish, based on the cognitive linguistic analysis of associations, the topical notion of the given concept among the native speakers of the Russian and Serbian languages, as well as its socio-cultural elements, and to provide the content of the concept which refers to the stereotypical idea of these two nations regarding the analyzed concept, using a semantic analysis of the proverbs.

Keywords: cognitive linguistics, concept, associative field, proverbs, *деньги*, *novac*.

1. Увод

Овај рад има за циљ да применом семантичко-когнитивног приступа утврди садржину концепта *деньги/новац* у руском и српском језику. Аутори Стерњин и Попова семантичко-когнитивни приступ у когнитивној лингвистици дефинишу као *истраживање лексичке и граматичке семантике језика која служи као средство приступа садржини концепата и њиховог моделовања од семантике језика према концептосфери* (Стерњин, Попова 2007: 16)¹, као укупности знања свих припадника језичко-културне заједнице (Лихачёв 1993: 5).

До садржине концепта применом семантичко-когнитивне анализе долази се тако што се блиске по садржају семе уопштавају и интерпретирају као јединствено когнитивно обележје концепта (Попова, Стерњин, 2007: 201).

Оснивач лублинске етнолингвистичке школе, Жежи Бартмињски, такође истиче значај семантичке анализе у лингвокогнитивним истраживањима.

¹ Превод цитиране литературе у овом раду је наш.

Значај семантичке анализе са когнитивног аспекта огледа се у томе што се методама лингвистичке семантике може допрети до огромног богатства садржаја који се крије у речима, и генерално покренути питање критеријума посматрања света и система оцена и вредности које носе речи (Бартмињски 2011: 34).

Аутор под когнитивним дефинисањем значења подразумева утврђивање типичних, стереотипних елемената значења, који су присутни у свести просечног говорника једног језика. *Циљ когнитивне дефиниције је да одговори на питање како обичан говорник одређеног језика доживљава предмет, да утврди начин сазнавања света који је устаљен у друштву, а доступан у језику, категоризацију појава у њему, њихова обележја и оцелу* (Бартмињски 2005: 55). Дата обележја предмета Бартмињски назива аспектима значења, за које користи и термин фасете, категорије у које се класификују истородна обележја предмета, позивајући се на семантичка истраживања и терминологију Ане Вјежбице (Бартмињски 2005: 98).

2. Концепт *деньги/новац* у руској и српској литератури

Досадашња истраживања концепта *деньги* руском језику усмерена су на упоредно проучавање концепата на материјалу европских језика (руски, енглески, немачки, француски). Руски аутори дају предност фразеолошким јединицама, укључујући пословице и афоризме (Залавина и др. 2019: 192).

Ауторка Ју. С. Денисенкова приступа концепту *деньги* у руској и енглеској лингвокултури са историјског аспекта. Ауторка се бави процесом појаве и развоја новца у Русији и Великој Британији, а такође истражује формирање терминологије везане за новац у датим језицима. Употреба страног новца, пре свега византијског, одразила се како на новчану терминологију, тако и на спољашњи изглед новчаних јединица (Денисенкова 2013: 227).

У истраживању аутора А. Ју. Корбут и Х. Ли анализира се концепт *деньги* на материјалу руских и кинеских пословица и бајки. Издвојене јединице аутори организују по принципу језгра и периферије концепта. Утврђено је да у руском језику језгро чине лексеме *деньги* и *богатый*, као и да у руском језику преовладава негативан однос према новцу. (Корбут, Ли 2015).

За наше истраживање посебно је значајан рад ауторке М. Маројевић *Економика деньги у руској језичкој слици света*. За разлику од наше анализе у којој се примењује контрастивни приступ у садржини концепата руског и српског језика, овај рад је усмерен једнојезички и бави се, поред парадигматских односа и дериватолошког потенцијала концепта *деньги*, анализом асоцијативног поља лексеме *деньги* у руском језику. Она издваја реакције које експлицирају очигледну компоненту у садржини овог концепта. У први план ауторка ставља реакције које су везане за количину новца јер су оне и најфреквентније у пољу. Даље издваја реакције које говоре о перцептивном изгледу новца, а то су реакције које говоре о материјалу од којег је новац сачињен, величини самог предмета и боји. У посебну групу ауторка ставља синтагматске асоцијације, одговоре који су у међусобној антонимској вези, семантичко поље стања, реакције

које према изражајности чине језгро поља и рекације које указују на приписивање новцу људских особина (Маројевић 2015). Наше истраживање потврђује наведене особине концепта, али издваја и друга системска и индивидуална обележја концепта и у семантичку анализу укључује све реакције, осим оних које немају семантичку везу са номинатором концепта.

3. Асоцијативно поље концепта *дењги/новац*

У лингвокогнитивној анализи концепта асоцијативне реакције се интерпретирају као вербализација издвојених сема речи-стимулуса (Стернин, Рудакова 2011: 101), а издвојене семе се сматрају садржином концепта. Циљ лингвокогнитивне анализе асоцијативног поља је да се утврди актуелни садржај свести говорника једног језика о датом појму и да се лексема која га номинује дефинише са психолингвистичког аспекта. Психолингвистичка дефиниција представља уређено јединство свих семантичких компонената, које су реално повезане са датим звучањем у свести говорника једног језика (Стернин, Рудакова 2011: 100).

Корпус за истраживање чини 470 реакција на стимулус *дењги* и 672 реакције на стимулус *новац*, које су преузете из асоцијативног речника руског језика (Караулов и др. 2002) и асоцијативног речника српског језика (Пипер и др. 2005). У анализу нису укључене реакције које су резултат индивидуалног искуства испитаника, не дају значајну информацију о стимулусу или не могу једнозначно да се тумаче². Анализа спроведена на асоцијативном материјалу у првом реду открива актуелну свест језичких говорника и уобичајену, свакодневну слику датог појма и показује низ индивидуалних особина³, што не значи да се добијени резултати не подударају и са системским особинама.

Анализи асоцијативних поља приступљено је тако што су реакције класификоване у семантичке групе према блискости значења, а сама категоризација извршена је према моделу Жежија Бартмињског и груписања значења у фасете. За сваку фасету статистички је представљена њена заступљеност у датом асоцијативном пољу у односу на укупан број реакција, што је значајно због утврђивања реалног места које значење заузима у језичкој свести говорника језика и утврђивања степена актуелности одређене семантичке компоненте (Стернин, Рудакова 2011: 102). Фасете су представљене по следећем распореду: лексеме које су у парадигматском односу са лексемом-стимулусом, лексеме које су колекција са лексемом-стимулусом, лексеме које говоре о физичким особинама новца, његовој количини, новцу као средству вршења одређених радњи, лексеме које говоре о (не)поседовању новца, лексеме које означавају порекло новца, лексеме које указују на конотативни аспект, лексеме које су део прецедентног текста, лексеме-симболи.

За руски и српски језик издвојене су следеће фасете и оквиру неке од њих одређене подкатеорије:

² У руском језику то је 59 реакција као што су *брр, какие, крест, ноги, осень, откуда, причина*, а у српском језику није укључено 78 реакција као што су *Никола, данас је уторак треба, лишиће, лупити, машта*.

³ О валидности асоцијативних поља и других облика асоцијативних експеримената у лингвокогнитивним истраживањима в. Стефановић (2015: 65–70).

Лексеме које су синоними лексема *деньги/новац*.

У руском језику реакције-синоними (1,06 %)⁴ су *бабки 3, валюта, мани 1*, док су у српском језику то реакције (7,14%) *паре 35, кеш 4, кинта 3, лова, пара 2, топеу, паре 1*.

Из односа заступљености синонима у односу на укупан материјал видимо да је синонимија дате лексеме развијенија у српском језику.

Лексеме хипероними лексема *деньги/новац*: (0,42%) *материальные ценности, средства 1 / (4,46%) средство 19, средство плаћања 3, вредност, материја, ствар, 2, материјално 1, платежно средство 1*.

Кохипоними у односу на хипероним *деньги/новац*: (5,10%) *рубль 9, монета 4, доллар, доллары, гроши, копейки, монеты 2, рубли 1 / (6,1%) евро 12, динар 10, долар 5, долари 4, девизе 3, чекови 2, \$, динари, иностране марке, картица, чек. 1*

Лексеме које чине колекцију са новцем: (5,95 %) *кошелёк 14, в кармане 3, банк, в банке, в кассу, в кошельке, в сумке, карман, карманные, касса, кассир, портмоне, почта 1 / (6, 10%) банка 13, новчаник 15, каса, у рукама 3, благајна, кеса, кофер, ранац, руке, ташина, џеп 1*.

Лексеме које описују физички изглед предмета.

У овој групи издвајају се две подкатеорије:

Материјал од којег се прави новац: (10,85%) *золото 12, бумага 11, бумаж-ные 8, бумажки, мелочь, деревянные, медные 2, бумажка, бумажный, звенят, звякнуть, купюры, мелкие, металл, серебро, шурианье, это бумага 1 / (5, 20%) папир 15, злато 13, метал, метални, метални новчић, новчаница, новчанице, папири, хартија 1*.

Боја новца: (0, 42%) *зелёные 2 / (2, 82%) зелено 12, жуто 4, зелени 2, зелен 1*.

У ову подкатеорију уврштене су реакције које означавају материјал од којих је сачињен новац, као и називи за новац у зависности од материјала од којих је направљен.

Количина у којој се јавља новац:

Велика количина новца: (20%) *большие 41, много 19, бешеные 14, крупные 11, немалые, огромные 2, богатство, больше, лишние, много золотых монет, текут 1 / (15, 53%) богатство 61, богат, имућност, велик, пуно 2, богаташ, богаташи, Бил Гејтс, довољан број, имање, компанија, Кувајт, пун новчаник 1*.

Мала количина новца: (2,55%) *мало 10, малые, маленькие 1 / (0,89%) мало 4, губитак, дефицит 1*.

Користи се као средство плаћања: (4,25%) *считать 5, вперёд, на бочку, товар 3, счёт 2, бюджет, выплатить, плата, платили 1 / (0,59%) плаћање 2, плаћања, плаћати 1*.

Предмети и активности из свакодневног живота које се купују новцем: (3,40%) *вещи, машина 2, в кино, квартира, кольцо, магазин, мотоцикл, море, одежда, отдых, отпуск, поездка, покупать, покупка 1 / (7,29%) куповина 21,*

⁴ Статистички приказ у загради приказује заступљеност дате категорије у односу на укупан број реакција,

ауто 3, одећа 2, аптека, гардероба, играчка, излазак, јакна, кола, купити, кућа, море, намештај, одевање, парфем, пиће, поклон, Порше-кабрио, провод, продавнице, продавница, путовања, путовање, ствар, ствари, цигаре 1.

Поседовање / непоседовање новца: (5, 95%) *нет 8, есть 5, нету 2, а их некогда не биваает, бивають, были, всегда не хватает, иметь, имеются, не имеют, не хватает, нехватка, отсутствие, отсутствует, украдены, украли 1 / (2,23%) нема га 3, нема 2, беда, глад, недостатак, нешто што недостаје, немам, немам га, немање, никада, немаи, немаитина 1.*

Новац је средство које се троши: (4,04%) *кончилися 5, тратить 4, истрачены 2, истратил, исчезли, летят, мыло, потратить, пропали, сорить, уплыли 1 / (0,89%) трошење 2, губљење, нестаје, потрошни, расипање 1.*

Порекло новца: (10,42 %) *получить 4, дать, заработанные, получать, стипендия, работа, займы, заработать, делать, доход, левые, трудовые 2, брать, в долг, взять, где взять, где их взять, давать, дать займы, достал, достались, достать, зарабатывать, зарплата, копить, на книжке, нетрудовые, одолжить, отдавать, прибыль, стипендии, труд, халтура, честные, чистые 1 / (6,39%) плата 9, мито 7, посао, зарада 4, рад 3, прање 2, бизнис, борба, вредан, добит, добитак, капитал, кладионица, плате, студената, студенти, студентски, зарада, чување, чувати 1*

Конотативна обележја новца:

У овој категорији издвајају се четири подкатегије:

Негативна конотација: (14,04%) *зло 9, шальные 3, грязные, грязь 4, мусор, дрянь 3, это зло 2, бред, грязь, но без них никуда, заботы, зависимость, злость, мусор, но их не хватает, не главное, ничто, проблема, пройдоха, несчастье, спекулянты, ссора, труха, фальшь, хлам 1 / (8,92%) зло 7, похлепа 4, брига, квари људе, ништа, прљав 3, глупост, исквареност, мафија, прљаво, прљавитина 2, блато, грамзивост, груб, интерес, језа, корупција, кваритељ, мрзим, мука, начин преваре, непријатељ, несрећа, незгодна ствар, ништа, обавеза, обавезност, пакао, погубност, похлепност, празнина, превара, равнодушност, рутина, снобовски, стеже, страх, тешко 1.*

Позитивна конотација: (4,46%) *счастье 5, благополучие, власть и свобода, вносят спокойствие в наши души, всё, всё!, греют, возможности, класс!, красивые, люблю, радость, свобода, сила, хорошо 1 / (8,92%) могућност, сигурност 6, срећа 4, љубав, уживање 3, будућност, да, задовољство, чудо, могућности, слобода, ужитак 2, благостање, корисно, корист, лаган живот, нада, надање, побольшање, помоћ, невероватан, невиђен, нешто необично, нешто се сија, одличан, отлично, прекрасан, прелеп, супер, сјаји, увек, удобно, углађен, хоћу, закон, занимљив 1.*

Новац је потребан: (5,74%) *нужны 11, жизнь, необходимость 3, воздух, грязь, но без них никуда, мне очень нужно, необходимость иметь много, нужда, нужны всем, они нужны, и хлеб, хлеб, это всё 1 / (10,86%) потреба 26, све 11, живот 9, потребан 5, неопходност 4, неопходан, нужно зло 3, нужност 2, бити или не бити, битно, и све, исувише значајан, је све, неопходно, неопходно за живот, никад довољно, основа, пола живота 1.*

Није потребан: (0,42%) *не нужњи 2* / (0,59%) *не чини све, небитан, небитно, неважно 1*.

Реакције које су део прецедентног текста: (6,17%) *время, вода, не пахнут 8, пахнут 2, врозь, любят счёт, на ветер 1* / (0,74%) *время 3, Б. Карић, Белић 1*

Новац је симбол моћи: (0,21%) *сила 1* / (7,73%) *моћ 48, власт 3, моћ у руци 1*

На основу спроведене анализе могуће је представити психолингвистичку дефиницију лексема *деньги* и *новац*. У двама језицима поклапају се значења која говоре о физичком изгледу новца и новцу као предмету. Новац је папир или метал који има одређену вредност и користи се као средство плаћања. Прави се од различитог материјала као што су папир, метал, злато, сребро. Обично се држи у новчанику. Користи се у банкама као специјализованим установама за новац. Типична боја новца је зелена. Постоје више начина стицања новца. То може да буде рад, поклоњен новац, позајмљен, стечен као награда за одређени статус или стечен на нелегалан начин. Новац може лако и брзо да се потроши. Обично се не поседује у потребној мери. Велика количина новца доноси богатство, а мала сиромаштво.

Разлике између садржине руског и српског асоцијативног поља тичу се конотативног аспекта значења, па се у руском језику на претходно наведене семе надовезује и следеће: новац је негативна вредност, али постоји и мање изражено мишљење да је новац позитивна вредност. Без обзира што је негативна вредност, новац је више потребан, него што није.

У српској језику издвајају се следеће семе: новац је једнако позитивна вредност, колико и негативна. Новац је више потребан, него што није.

На основу спроведене анализе могу да се утврде сличности и разлике садржаја концепта *деньги/новац* у свести говорника руског и српског језика. Новац се у свести руских и српских говорника доживљава врло слично, што показују поклапања у категоризацији и семантичко-когнитивној класификацији. Разлике у садржини концепта се испољавају у заступљености фасета које говоре о физичком изгледу новца, количини, предметима који се купују новцем, конотативном значењу и асоцијативној повезаности са концептом *моћ*. У руском језику већи је степен заступљености фасете која говори о материјалу од којег се прави новац (12,12% / 5,20%), о великој количини новца у односу на малу (20% / 15,53%), о субјективној оцени новца, тако што је негативна оцена новца заступљенија у односу на српски језик (14,04% / 8,92%). У српском језику учача се већа заступљеност фасете која говори о предметима и активностима које се купују новцем (7,29% / 7,29%), заступљенија је позитивна оцена (8,92% / 4,46%) и мишљење да је новац важан (10,86% / 5,74%). Ово говори о позитивнијем вредновању новца међу говорницима српског језика. Такође, у српском језику новац је асоцијативно више повезан са појмом моћи него у руском (7,73% / 0,21%).

4. Паремиолошко поље концепта *деньги/новац*

Анализа паремиолошког материјала у први план ставља стереотипне, устаљене особине и показује традиционалну језичко-културну слику.

Народна традиција наставља да буде култура већег дела нашег друштва, она игра у националној култури улогу одређене врсте архиве, која чува сећање о коренима и историјским путевима развоја, улогу фактора који даје тој култури стабилност у условима силовитих промена (Бартмињский 2005: 69)

Пословице чувају знања о свету и о човеку, што их чини интересантним за изучавање у оквиру когнитивне лингвистике, у плану реконструкције пословичне слике света (Иванова 2006: 4). Семантика пословица обично представља суд једног народа о одређеним појавама у друштву. Тај суд резултат је човековог животног искуства које је разнолико, па због тога често у пословицама можемо да наиђемо на противречне ставове о истим појавама.

Корпус за истраживање чине 42 пословице у руском и 24 пословице у српском језику. У српском језику пронађен је мањи број пословица у односу на руски, али већина ставова које срећемо у руским пословицама налази се и у српским, што је значајно са аспекта могућности поређења концепата на датом језичком материјалу. За сакупљање грађе коришћени су речници пословица руског језика В. П. Аникина *Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор*, В. И. Даља *Пословицы и поговорки русского языка*, а за српски језик књига Јелене Јовановић *Књига српских народних пословица 2* и речник Вука Стефановића Караџића *Српске народне пословице*.

У паремиолошком пољу концепта *дeњги/новац* издвајају се следеће фасете:

Пословице које говоре о односу свој–туђи новац (21,42% – 20,83%)⁵: *Взаймы дењги даватъ — что волка накормитъ. Отдашь дењги руками, а ходишь за ними ногами. В копнах не сено, а в долгах не дењги. Чужие денежки ночью хлеб едят. Чужие денежки зубасты. Чужие денежки свои поедают. Чужие дењги считать — не разбогатеть. Всего веселее — свои денежки считать. Свои денежки считать не прискуचित. / Врађај дуг да нијеси тужан. Од готових новаца не ваља вересију чинити. Дуг је зао друг. Дуг неплаћен — гријех неопроштен. Дужан кесе не вежје.*

Пословице које говоре о штедњи новца (9,52% – 45,83%): *Без нужды живет, кто дењги бережет. Не учишь пиво пить, учишь дењги копить! Площадная речь, что надо дењги беречь. Легче нажить дењги, чем сберечь. / Бијеле новце треба остављати за црне дане. Боље је добра штедња него рђаво течење. Мучније је сачувати него стећи. Штедња је прво течење. Доцкан је онда штећети кад нестане. Ко хоће да штеди, нек зарана почне. Онај је новац најбоље потрошен, с којим се четири заштеде. У радише свега бише, у штедише јоште више. Док имаш, донде чувај. Ко не чува мало, не може ни доста имати. Лакше је стећи него сачувати.*

Пословице које изражавају позитиван став и истичу важност новца: (28, 57% – 8, 33%): *Дењги — крылья. Хорошо тому щеголять, у кого денежки гремят. Дураку мука, умному честь. После бога — дењги первые. Дењги отпирают все двери. Дењгам все повинуются. Денежки не бог, а полбога есть. Богат творит, как хочет, а убог, как может. Дењги — склока, а без них плохо. Без*

⁵ Први број изражава заступљеност датих пословица у односу на њихов укупан број примера у руском језику, а други број изражава исту вредност у српском језику.

денег в город — сам себе враг. Быть было беде, да случились деньги на бедре. Без денег везде худенек. / Без пара ни у цркву. Паре од мртвога жива чине.

Пословице које изражавају негативан став о новцу (16, 6% – 4,1%): *Деньги — временем хлопоты. Богатому черти деньги куют. У кого деньги вижу — души своей не слышу. Лишние деньги — лишняя забота. Деньги — забота, мешок — тягота. Деньги, что каменья: тяжело на душу ложатся.пусти душу в ад, будешь богат. / Новац је душогубац. (7 -1)*

Пословице које говоре о односу новца и одређених нематеријалних вредности (16, 6% – 12, 5%): **памети** (*Только ума на деньги не купить. Богатый на деньги, убогий на выдумки. / Ако ти могу купити капу, памет не могу*), **пријатељства** (*Друг денег дороже. Друга на деньги не купишь. Много друзей, коли денежки есть. / Неста блага, неста пријатеља.*), **здравља** (*Деньги — медь, одежда — тлен, а здоровье — всего дороже. / Без здравља нема богатства*).

Пословице које говоре о исправном начину располагања новцем (7, 14% – 8, 33%): у овој категорији издвајају се пословице које говоре о пажљивом бројању новца (*Деньги счет любят. Новцы се не бране и двапут бројати*) и пословице које говоре да се новац лако потроши (*Деньги пух — только дунь на них — и нет. Деньги что вода. / Новцы кад одлазе имају сто ногу, а кад долазе само двије.*)

Спроведена анализа пословица нам омогућава да утврдимо устаљена, стереотипна обележја концепта *деньги/новац* у руској и српској концептосфери. Новац не треба да се узима или даје на зајам. Новац треба да се штеди. Новац је важан и потребан, али у исто време доноси проблеме и несрећу. Нематеријалне вредности попут памети, пријатељства и здравља важније су и вредније од новца као материјалне вредности. Новцем треба пажљиво да се располаже јер се лако потроши.

Анализа је показала да се у српском језику среће значајно већи број пословица о штедњи новца, што говори о широј заступљености датог обележја концепта у српској традицији у односу на руску. Пословице говоре да новац пружа бројне могућности и да је потребан, али у исто време, може да донесе проблеме и несрећу.

5. Закључак

У овом поглављу биће представљени најважнији закључци до којих се дошло у извршеној анализи. С једне стране, путем анализе асоцијативних поља, добијени су подаци о актуелној, савременој представи појма *деньги / новац* у руској и српској концептосфери, а с друге стране, прегледом пословица које садрже номинатор концепта, дошло се до устаљених представа о датом појму, утемељених на народној традицији.

Когнитивна обележја концепта *деньги / новац* могу да се поделе у две групе. Прва се односи на новац као предмет, а друга на новац као вредност. У савременој свести говорника руског и српског језика основни, информативни садржај концепта је да је новац предмет који има одређену вредност и служи за плаћање. У овој групи обележја у обема концептосферама најзаступљенија

је категорија количине. Велика количина доминира у односу на малу. У другом плану је материјал од којег се прави новац, пре свега папир и злато, затим предмети у којима се новац држи, на првом месту новчаник, и установе у којима се највише користи новац, пре свега банке. У особине новца као предмета спадају и његова типична боја, У овој особини примећује се да је у свести говорника српског језика у односу на руски заступљенија зелена боја као типична боја новца. У концептуализацију новца укључени су и предмети који се њиме купују, као и његово порекло. Куповина је заступљенија у српској концептосфери. Другу групу когнитивних обележја чине конотативне особине новца. У руској концептосфери преовладава негативна оцена новца, док је у српској концептосфери однос позитивне и негативне оцене изједначен. Такође, у ову групу укључено је когитивно обележје које се односи на мишљење о важности новца. У обема концептосферама преовладава мишљење да је новац потребан, али је оно заступљеније у српској него у руској концептосфери. У овој групи значења важан је и доживљај новца као симбола моћи, који је заступљенији у српској концептосфери. Наведене чињенице могу да укажу на већу усмереност српских говорника на материјалне вредности у односу на говорнике руског језика.

Упркос томе што је за пословице врло често карактеристичан противречан став о одређеном појму, оне су за лингвокогнитивну анализу концепта значајне са културно-традиционалног аспекта. У спроведеној анализи утврдили смо који су аспекти значења важни за традиционални доживљај новца. У обема концептосферама то су оцена новца, однос према употреби туђег новца и важност сопственог извора стицања новца, однос према штедњи новца, опрезност у располагању новцем, поређење новца са нематеријалним вредностима у циљу истицања предности нематеријалних вредности. У обема концептосферама преовладава мишљење да је новац неопходан за живот, да треба да се штеди, да не треба да се даје и узима у зајам и да са новцем треба бити опрезан јер се лако троши и може да донесе проблеме.

Цитирана литература

Бартмињский, Ежи. Языковой образ мира: Очерки по этнолингвистике. Москва: Индрик, 2005.

[Bartmiński, Eži. Языковой образ мира: Очерки по этнолингвистике. Москва: Indrik, 2005]

Бартмињски, Жежи. Језик – слика – свет: етнолингвистичке студије. Београд: SlovoSlavia, 2011.

[Bartmiński, Ježi. Jezik – slika – svet: etnolingvističke studije. Beograd: SlovoSlavia, 2011]

Денисенкова, Юлия С. «Развитие концепта «деньги» в историческом аспекте». Вестник МГИМО - Университета № 5 (32), 2015: 227–231.

[Denisenkova, Yuliya S. «Razvitie koncepta «den'gi» v istoričeskom aspekte». Vestnik MGIMO - Universiteta № 5(32), 2015: 227–231]

Залавина, Татьяна Ю., Наталья В. Дерина, Лариса С. Полякова, Юлия В. Южакова. «Концепт деньги в контексте национальных лингвокультур». Вестник

Кемеровского государственного университета, 2019: 191–196.

[Zalavina, Tatjana Ю., Natalja V. Derina, Larisa S. Poljakova, Julija V. Južakova. «Koncept denġi v kontekste nacionalnyh lingvokulturn». Vestnik Kemerovskogo gosudarstvennogo universiteta, 2019: 191–196]

Иванова, Елизавета В. Мир в английских и русских пословицах. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ: Издательство СПбГУ, 2006.

[Ivanova, Elizaveta V. Mir v anglijskih i ruskih poslovicah. Sankt-Peterburg: Filologiġeskiġ fakul'tet SPbGU: Izdatel'stvo SpbGU, 2006]

Корбут, Александра Ю., Хуйцзы Ли. «Сопоставительный анализ репрезентантов концепта «деньги» в китайском и русском языках» (традиционный слой)». Вестник Челябинского государственного университета № 10, 2015: 113 – 119.

[Korbut, Aleksandra Ю., Нуйцзы Li. «Sopostavitel'nyġ analiz reprezentantov koncepta «denġi» v kitaj'skom i ruskom jazykah» (tradicionnyġ sloj)». Vestnik Ćeljabinskogo gosudarstvennogo universiteta № 10, 2015: 113 – 119]

Лихачёв, Дмитрий. С. «Концептосфера русского народа». Серия литературы и языка 1993: 3–9.

[Lihaĉev, Dmitriġ. S. «Konceptosfera russkogo naroda». Serija literatury i jazyka 1993: 3–9]

Маројевић, Милена. «Еконема деньги у руској језичкој слици света». [У:] М. Ковачевић, Ј. Петковић (ур.) Зборник радова са IX међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу: Српски језик – Од Вука до данас. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Крагујевац, 2015, 215–224.

[Marojeviĉ, Milena. «Ekonema denġi u ruskoj jeziġkoj slici sveta». [U:] M. Kovaĉeviĉ, J. Petkoviĉ (ur.) Zbornik radova sa IX meġunarodnog nauĉnog skupa odrġanog na Filološko-umetniĉkom fakultetu u Kragujevcu: Srpski jezik – Od Vuka do danas. Kragujevac: Filološko-umetniĉki fakultet Kragujevac, 2015, 215–224]

Попова Зинаида Д., Иосиф А. Стернин. Когнитивная лингвистика. Москва: АСТ: Восток- Запад, 2007.

[Popova Zinaida D., Iosif A. Sternin. Kognitivnaja lingvistika. Moskva: AST: Vostok-Zapad, 2007]

Стернин Иосиф А., Алла В. Рудакова. Психолингвистическое значение слова и его описание. Ламберт, 2011.

[Sternin Iosif A., Alla V. Rudakova. Psiholingvistiġeskoe znaĉenie slova i ego opisanie. Lambert, 2011]

Стефановић, Марија. «О дOMETИМА експерименталних метода у опису језичке слике света: асоцијативно поље као извор података (на материјалу стимулуса хлеб у руском и српском језику)». [У:] Ј. Грковић – Мејџор (ур.) Зборник Матице српске за филологију и лингвистику. Нови Сад: Матица српска, 65-85.

[Stefanoviĉ, Marija. «O dometima eksperimentalnih metoda u opisu jeziġke slike sveta: asocijativno polje kao izvor podataka (na materijalu stimulusa hleb u ruskom i srpskom jeziku)». [U:] J. Grkoviĉ – Mejdġor (ur.) Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku. Novi Sad: Matica srpska, 65-85]

Ѕуловић, Ксенија, Драгана Дробњак. «Новац у српској, француској и шпанској фразеологији». [У:] Е. Андрић и др. Godišnjak filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, 79 – 92.

Извори

Аникин, Владимир П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор. Москва: Государственное учебно–педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1957.

[Anikin, Vladimir P. Russkie narodnye poslovice, pogovorki, zagadski i detskij fol'klor. Moskva: Gosudarstvennoe učebno–pedagogičeskoe izdatel'stvo Ministerstva prosveteñiâ RSFSR, 1957]

Даль, Владимир. И. Пословицы и поговорки русского языка. Москва: Русский язык, 1987.

[Dal', Vladimir. I. Poslovice i pogovorki russkogo âzyka. Moskva: Russkij âzyk, 1987]

Јовановић, Јелена. Књига српских народних пословица 2. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, 2006.

[Јovanović, Jelena. Knjiga srpskih narodnih poslovice 2. Beograd: Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, 2006]

Караулов, Юрий Н. (ред.). Русский ассоциативный словарь. Том 1. От стимула к реакции. Москва: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АС», 2002.

[Karaulov, Ūrij N. (red.). Russkij asociativnyj slovar'. Tom 1. Ot stimula k reakcii. Moskva: ООО «Izdatel'stvo Astrel'»: ООО «Izdatel'stvo AS», 2002]

Караџић, Вук С. Српске народне пословице. Београд: Просвета-нолит, 1985.

[Karadžić, Vuk S. Srpske narodne poslovice. Beograd: Prosveta-nolit, 1985]

Пипер, Предраг, Рајна Драгићевић, Марија Стефановић. Асоцијативни речник српскога језика. Београд: Београдска књига, Службени лист СЦГ, Филолошки факултет, 2005.

[Piper, Predrag, Rajna Dragičević, Marija Stefanović. Asocijativni rečnik srpskoga jezika. Beograd: Beogradska knjiga, Službeni list SCG, Filološki fakultet, 2005]

Наташа Козомора

АССОЦИАТИВНОЕ И ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКОЕ ПОЛЯ КОНЦЕПТА ДЕНЬГИ/НОВАЦ В РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ

Резюме

В настоящей работе анализируется концепт *деньги/новац* в русском и сербском языках. В исследовании применяется сопоставительный метод. Корпус составляют реакции ассоциативных словарей на стимулы *деньги* в русском и *новац* в сербском языках, и пословицы, содержащие лексемы *деньги* и *денежки* в русском и *новац* и *паре* в сербском языках. Выделенный материал классифицируется по параметру семантической близости. Целью работы является определение коллективных и индивидуальных признаков концепта в русской и сербской концептосферах, а также и определение его социокультурных составляющих, а через семантический анализ пословиц, описание традиционного и коллективного содержания концепта в двух языках.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, ассоциативное поле, пословицы, деньги, новац.